

De vaste commissie voor Veiligheid en Justitie heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd over de brief van de Minister van Veiligheid en Justitie d.d. 30 mei 2017 inzake rechtsbijstand (Kamerstuk 31 753, nr. 139).

De fungerend voorzitter van de commissie,
Visser

De griffier van de commissie,
Hessing-Puts

Inhoudsopgave	blz.
I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties	2
II. Reactie van de Minister van Veiligheid en Justitie	5

I. Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Publicatie in de Groene Amsterdammer d.d. 18 mei jl.

De leden van de VVD-fractie hebben geen behoefte vragen te stellen over het artikel in de Groene Amsterdammer, aangezien de juistheid van de door de betreffende journalist weergegeven uitspraken worden betwist. Wel willen de aan het woord zijnde leden graag gebruik maken van de gelegenheid vragen te stellen over het stelsel van de gesubsidieerde rechtsbijstand.

De leden van de GroenLinks-fractie hebben met de nodige bezorgdheid kennisgenomen van het interview met de heer Teeven over de verstrenging van het strafrecht. Kort gezegd zou de heer Teeven in zijn functie als Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie verdere verstrenging van het strafrecht willen bereiken door gesubsidieerde rechtsbijstand verder te versoberen. Voornoemde leden constateren dat de huidige Minister van Veiligheid en Justitie zich niet in de uitspraken van de heer Teeven herkent en waarderen het expliciet ingenomen kabinetsstandpunt van het grote belang van een eerlijke strafrechtspleging, maar hebben nog enkele vragen.

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van onderhavige brief en hebben enkele kritische vragen en opmerkingen.

Deze leden vinden het positief om te constateren dat u zich niet herkent in de uitspraak van de heer Teeven dat de bezuiniging op de gesubsidieerde rechtsbijstand is ingezet om het strafrecht te verstrengen. De regering draagt volgens u echter geen verantwoordelijkheid voor deze uitlatingen. Volgens de aan het woord zijnde leden is dit anders als er ook maar iets van de inhoud van deze uitlatingen waar is en dus een van de redenen was om tot bezuiniging op de gesubsidieerde rechtsbijstand over te gaan. Zij vinden dat u hier veel te gemakkelijk aan voorbij gaat. Hoe kijkt u hier tegenaan? Bovendien zijn deze leden erg benieuwd in hoeverre die bezuiniging in de praktijk toch heeft geleid tot een (de facto) verstrenging van het strafrecht? Is dit überhaupt wel bekend? Kan het antwoord uitgebreid worden toegelicht?

Vornoemde leden lezen in dezelfde publicatie van de Groene Amsterdammer dat de heer Teeven het slachtofferbeleid misbruikte als rechtvaardiging om mensen langer in voorarrest te houden. Wat vindt u hiervan? Klopt het dat de heer Teeven nog steeds in beeld is als beoogd lid van de Raad van State? (zie ook <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/politiek/fred-teeven-nog-in-beeld-bij-raad-van-state>) Wat vindt u daarvan? Bent u van mening dat voorgaande uitspraken dermate onrechtstatelijk zijn dat deze niet horen bij een lid van de Raad van State? Zo nee, waarom niet?

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief naar aanleiding van de aan de voormalig Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie toegedichte uitspraken over bezuinigingen op de gesubsidieerde rechtsbijstand.

Nog los van de vraag of die aan de heer Teeven toegedichte uitspraken daadwerkelijk op die manier door hem zijn gedaan, zijn deze leden in ieder geval verheugd dat u te kennen geeft zich niet in die uitspraken te herkennen. Deze leden zijn eveneens van mening dat het realiseren van een strenger strafklimaat door de verlening van rechtsbijstand te

bemoeilijken, haaks staat op het grote belang van een eerlijke strafrechtspleging. Kunt u garanderen dat er op het Ministerie van Veiligheid en Justitie, en dan vooral ten tijde van het staatssecretariaat schap van de heer Teeven, op geen enkele wijze een verband is gelegd tussen bezuinigingen op de rechtsbijstand en het daardoor creëren van een strenger strafklimaat? Zijn er bijvoorbeeld memo's bekend, gespreksverslagen of iets dergelijks waarin dat verband wel werd gelegd? Zo ja, waaruit bestonden die?

Hebt u er begrip voor dat de aan de voormalig Staatssecretaris toegevoegde uitspraken tot onrust en verontwaardiging hebben geleid, onder andere onder advocaten en de Nederlandse Orde van Advocaten? Zo ja, waarom hebt u daar begrip voor? Zo nee, waarom niet?

Motivatie van de bezuinigingen van 1 februari 2015

De leden van de VVD-fractie vragen of het juist is dat in 2016 een bedrag van 468 miljoen euro is uitgegeven aan gesubsidieerde rechtsbijstand. Is het juist dat dit bedrag 27 miljoen euro hoger is dan oorspronkelijk in de begroting voorzien? Klopt het dat het beroep op rechtsbijstand in de afgelopen tien jaar maar liefst acht jaar hoger was dan in de begroting voorzien? Hoe oordeelt u over die zeer regelmatige financiële overschrijdingen? Hoe verhouden deze overschrijdingen zich tot het uitgangspunt zoals het kabinet dat heeft geformuleerd in de reactie op het rapport van de commissie-Wolfsen (Kamerstuk 31 753, nr. 118), namelijk dat de overheidsuitgaven aan rechtsbijstand zoveel mogelijk voorspelbaar dienen te zijn? Is het waar dat het aantal Nederlanders dat onder het bereik van de Wet op de rechtsbijstand valt, in 2015 is gestegen van 36 naar 39 procent? (zie Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2015, pagina 10) Hoe verklaart u die stijging? Is dit niet een hoog percentage, aangezien gesubsidieerde rechtsbijstand oorspronkelijk slechts bedoeld is voor on- en minvermogenden? Vindt u dat bijna vier op de tien Nederlanders on- of minvermogen is? Hoe hoog was dat percentage in 2016? Kunt u aangeven wat deze percentages waren in de afgelopen tien jaar? Wat zijn de vergelijkbare percentages in andere Europese landen? Is het waar dat Nederland in Europees opzicht het meest royale stelsel van rechtsbijstand heeft? (zie EU Justice Scoreboard 2016, pagina 18) Hoe verhouden bovenstaande punten zich tot de klachten die men wel eens in deze Kamer hoort, namelijk dat de overheid te veel zou bezuinigen op rechtsbijstand?

De leden van de GroenLinks-fractie merken op dat u de noodzaak beargumenteert van de bezuinigingen op de gesubsidieerde rechtsbijstand. Deze leden vragen u de door de heer Teeven gewekte indruk weg te nemen aan de hand van een precieze reconstructie van de interne departementale gedachten- en besluitvorming over het stelsel van de gesubsidieerde rechtsbijstand, de mogelijkheden om erop te bezuinigen en de precieze motivatie ervan, en de beschikbare schriftelijke bronnen beschikbaar te stellen aan de Kamer. Dit is eens te meer van belang nu, zoals de Nederlandse Orde van Advocaten aanwijst in de brief van 22 juni jl., de Commissie «Duurzaam stelsel» concludeert dat er geenszins sprake is van een ongebreidelde kostenstijging. Graag ontvangen zij een precieze reactie hierop.

U geeft aan het niet nodig te achten om de effecten van de maatregelen uit 2015 te evalueren. Bent u bereid, niet alleen met het oog op de ontstane onrust naar aanleiding van de uitlatingen van de heer Teeven maar ook gezien de dringende oproep van de Nederlandse Orde van Advocaten d.d. 13 juni 2017 en het feit dat de invoering van de algemene maatregel van bestuur inmiddels twee jaar geleden is, hierop terug te komen? Zo nee, waarom niet?

Bent u tot slot bereid de gevolgen van de doorgevoerde bezuinigingen en de uitgebleven investeringen in de totstandkoming van een cassatiebalie

in strafzaken voor de toegang van rechtzoekenden tot de Hoge Raad te onderzoeken en de invoering van deze cassatiebalie te bespoedigen?

De leden van de SP-fractie lezen dat het op 1 februari 2015 in werking getreden besluit was ingegeven door de noodzaak op korte termijn de financiële beheersbaarheid van het stelsel te waarborgen. Deelt u de mening dat deze argumentatie in strijd is met onder andere de artikelen 6 en 13 van het Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM)? Zo nee, waarom niet? Hoe staat het bovendien in verhouding tot de uitspraak dat een eerlijke strafrechtspleging voorop staat en dat de toegang tot het recht voorop staat? Hoe heeft dat besluit van februari 2015 daar dan aan bijgedragen? Welke verbetering heeft het besluit met zich meegebracht voor een eerlijke rechtspleging en toegang tot het recht, behalve voor de zogenaamde financiële beheersbaarheid? Indien dit niet bekend is, zal dit dan alsnog worden onderzocht? Zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?

Visie van het kabinet op het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand

De leden van de SP-fractie vinden het goed dat u belang hecht aan bijvoorbeeld het verzekeren van de kwaliteit van rechtsbijstandverleners en een adequate honorering. Die ambitie zien voornoemde leden echter niet terug in de uitvoering van deze ambitie. Op welke manier zijn deze uitgangspunten met de invoering van de bezuinigingen en dan met name het besluit van februari 2015 gewaarborgd? U schermt met de conclusie van de commissie-Wolfsen dat in de zeer korte tijd na invoering van het besluit van februari 2015 geen verslechtering is te zien, maar dat betekent dus ook geen verbetering. Betekent dit dan ook niet dat die visie op het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand vooral inhoudt dat er kennelijk bezuinigd kan worden op het stelsel wegens de zogenaamde financiële beheersbaarheid? Zo nee, hoe zien we deze visie dan terug in de praktijk? Graag ontvangen deze leden hierop een uitgebreide reactie.

Door onder andere de advocatuur wordt al enkele jaren kritiek geuit op de bezuinigingen. De aan het woord zijnde leden wijzen bijvoorbeeld op kritiek van de sociale advocatuur, strafrechtadvocatuur en de Advocatenorde. Kan ook worden gereageerd op de uitspraak van een advocaat in de NRC dat de vergoedingen voor sociale advocatuur in ruim 35 jaar nog nooit zo laag zijn geweest en cliënten met een kleine portemonnee daarom van rechtsbijstand afzien? (zie <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/05/30/rechtsbijstand-vanuit-de-kofferbak-10724724-a1561047>) Uit onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) is dan wel gebleken dat op papier niet is vast te stellen of mensen om financiële redenen afzien van rechtsbijstand, maar met ervaringen uit de praktijk kan dit echter wel worden vastgesteld: mensen zien volgens advocaten af van rechtshulp om financiële redenen. Hoe beoordeelt u deze ervaringen en wat doet u met dergelijke signalen? Neemt u ze wel serieus? Zo ja, op welke manier? In hoeverre gaat u in gesprek met onder andere (sociale) advocatuur, de Raad voor Rechtsbijstand, het Juridisch Loket en sociaal raadslieden over hun ervaringen met de bezuinigingen op de gesubsidieerde rechtsbijstand en dan vooral de effecten van het besluit van februari 2015? Wat wordt er met deze geluiden gedaan?

Kan verder worden gereageerd op de uitspraak van de Vereniging van Cassatieadvocaten in Strafzaken dat invoering van een cassatiebalie in strafzaken onverantwoord is met alle doorgevoerde en nog op stapel staande bezuinigingen zonder nadere investeringen, zoals is opgenomen in een brief van de Nederlandse Orde van Advocaten d.d. 13 juni 2017?

Effecten van de wijzigingen en nadere evaluatie

De leden van de SP-fractie haalden hiervoor al de conclusie van de commissie-Wolfsen aan. Deze liet in november 2015 weten dat «het besluit, voor zover tijdens het onderzoek reeds te zeggen was, geen effect leek te hebben op het beroep op rechtsbijstand». Dat was dus tussen februari 2015 en november 2015. Niets afdoend aan de kundigheid van de commissie-Wolfsen, vinden de aan het woord zijnde leden dit een zeer korte termijn om de effecten van een bezuiniging op optimale wijze te kunnen onderzoeken. Tijdens het onderzoek was het besluit immers nog maar amper in werking getreden. Inmiddels zijn we bijna twee-en-een-halfjaar verder, wat een veel betere basis is om de effecten van het besluit van februari 2015 te evalueren. Graag ontvangen deze leden een uitgebreide reactie hierop. Waarom houdt u nog steeds vast aan deze mogelijk gedateerde conclusie?

Tevens lezen voornoemde leden dat onderzoek wordt gedaan naar de puntentoekening, waarbij overigens de belangrijke beperking geldt dat dit niet tot hogere kosten kan leiden. Hoe kan dit, onder deze beperkende voorwaarde, leiden tot een zinvolle en eerlijke conclusie? In hoeverre wordt bij dit onderzoek dan ook de effecten van de bezuinigingen en dan met name het besluit van 1 februari 2015 onderzocht? Indien daar geen inzicht in wordt geboden, waarom wordt het dan als reden gemeld om geen evaluatie plaats te laten vinden? Is het bovendien niet beter om de effecten van eerdere bezuinigingen en de conclusies van de commissie-Van der Meer op een rij te hebben voordat een wetsvoorstel over de herziening van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand wordt opgesteld en behandeld? Zo nee, waarom niet?

De leden van de SP-fractie wijzen voorts op de enquête van de VSAN uit februari 2017, waaruit onder andere blijkt dat advocaten in het stelsel geen inkomen hebben conform de schaal 12 voor ambtenaren. Wat is uw reactie daarop?

Wat is tot slot uw reactie op de conclusies dat er vergrijzing in het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand plaatsvindt en er onvoldoende instroom is van jonge en nieuwe advocaten in het stelsel? (zie Eindrapport Commissie «Duurzaam stelsel», 2 december 2015, pagina 81; en Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2015, pagina 125)

Stand van zaken uitwerking maatregelen kabinetsreactie op het rapport commissie-Wolfsen

De leden van de PvdA-fractie vragen of u de uitkomst van het onderzoek van de commissie-Wolfsen als een bevestiging ziet dat de bezuinigingen op de gesubsidieerde rechtsbijstand in de praktijk geen gevolgen hadden voor het beroep op de rechtsbijstand? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?

Kunt u aangeven of de bezuinigingen op de rechtsbijstand gevolgen hebben gehad voor de verlening van de rechtsbijstand? Acht u het onderzoek van het WODC, dat immers al uit 2015 stamt, afdoende om aan te geven dat de bezuinigingen die in 2015 zijn doorgevoerd, geen effect hadden op de gevolgen voor rechtszoekenden? Zo ja, waarom? Zo nee, bent u dan bereid dit alsnog te laten onderzoeken en de uitkomsten daarvan mee te nemen bij de voorbereiding van het nieuwe wetsvoorstel «Duurzaam stelsel gesubsidieerde rechtsbijstand»? Hoe beziet u in dit opzicht het verzoek van de Nederlandse Orde van Advocaten (gedaan in een aan u gerichte brief van 24 mei 2017) om een onafhankelijk onderzoek in te laten stellen waarbij primair wordt gekeken naar de effecten van de reeds doorgevoerde bezuinigingen?

II. Reactie van de Minister van Veiligheid en Justitie